

Køn

Overvej inden læsning

- Hvordan kan man forstå køn på forskellige måder?
- Hvordan kommer kønsroller til udtryk i skolen?
- Hvad er kønsnormer?

Intro

Det danske samfund er gennemsyret af fokus på køn og kønsnormer, og som lærer og pædagog kan man derfor ikke undgå at forholde sig til køn.

Den korte biologiske historie om, hvordan køn bliver til er, at et foster udvikler sig i hunlig eller hanlig retning, og når barnet bliver født, tildeler vi det et køn som enten pige eller dreng. Det tildelte køn følger barnet, og har stor betydning for dets efterfølgende liv. Det får et pige- eller drengenavn, ikklædes pige- eller drengetøj, bliver givet pige- eller drengefarver, legetøj m.v. Det har betydning for, hvordan vi vælger at opdrage, trøste, tale med og til, og hvilke forventninger vi har til barnets udseende og adfærd, valg af interesser, legekammerater og eventuelle kærester. Utallige undersøgelser viser endog, at der er forskel på, hvordan vi både aflæser og møder et pige- og et drengebarn fra de er helt små.¹ På den måde bliver biologiske kendetegn til et socialt køn.

Kønsroller

Kønsroller henviser til den måde, vi forventes at agere på som køn. Lidt karikeret sat op forventes piger fx at være mere stille, ydmyge, små, fine, arbejdsomme og dydige end drenge, som omvendt forventes at være mere larmende, aktive, vilde, rodede og seksuelle end piger. Begrebet "kønsroller" betyder, at vi socialiseres ind i rollen som enten pige- eller dreng. Men det særlige ved kønsroller er, at vi oftest ikke er bevidste om, at det er en rolle. Vi tænker ikke over det, men har en tendens til at betragte det som udtryk for natur, biologi eller bevidste livsvalg.

I mange sammenhænge bliver vi belønnet og anerkendt for at agere og se ud i overensstemmelse med vores kønsrolle, og vi bliver mødt med bekymring eller direkte uvilje, hvis vi agerer i modsætning til det forventede. Hvis en dreng fx er lille, fin, arbejdsom og dydig, "risikerer" han at blive anset som feminin eller "bøsset", hvilket vil blive opfattet som negativt i de fleste sammenhænge. Kønsroller har altså stor betydning for de muligheder og begrænsninger, vi har som mennesker.

Kønsnormer

Kønsnormerne er med til at udstikke rammerne for, hvad vi kan og ikke kan i henhold til køn. Man kan sige, at der er to sæt kønsnormer, som er vigtige at være opmærksom på.

Det ene er antagelsen om, at ens sociale køn "passer til" det biologiske køn. Fx antagelsen om at når man biologisk set er pige, så er man stille, dydig, omsorgsfuld etc. Det er dette normsæt der ligger bag de ovenfor omtalte kønsroller.

¹ Se f.eks. dette eksperiment: <https://www.youtube.com/watch?v=nWu44AqF0il>

Det andet er antagelsen om, at ens kønsidentitet "passer til" det biologiske køn. Den antagelse der fx gør, at man kønsbestemmer et barn som han eller hun, ud fra de kønsorganer som barnet har. Dette sæt af kønsnormer kaldes også "det binære kønssystem" eller "to-køns systemet."²

At bryde med normerne

Der er en tendens til, at vi ikke opdager normerne, så længe vi ikke bryder med dem. Populært sagt opdager fisken ikke vandet, den svømmer bare i det. Men vi mærker normen, når vi selv, eller en der er tæt på os, bryder med den. Hvis vi fx får en søn eller datter, der ikke opfører sig i overensstemmelse med de maskuline og feminine kønsnormer, eller hvis vi får et barn, der oplever sig som et andet køn end det, det har fået tildelt ved fødslen.

Transkønnede børn

Allerede fra 3-5 års-alderen har mange børn en klar fornemmelse af, hvem de er - og ikke er. Dette gælder også i forhold til køn. Vores opgave som voksne er at støtte barnet, og anerkende det køn som barnet er og ønsker at være. Det er en vigtig pointe, at dette ikke har noget at gøre med hverken hormonbehandlinger eller kirurgiske indgreb, selvom det nogle gange bliver sammenblandet i offentlige debatter. Det handler ganske enkelt om, at vi kalder barnet ved det navn, og bruger det pronomen, som barnet selv foretrækker. Også selvom barnet måske på et senere tidspunkt gerne vil lave det om igen. Her er det også vigtigt at inddrage barnets voksne.

Pronomener

Et pronomen er en betegnelse for en persons køn, når vi omtaler det i 3-person. I Danmark bruger vi typisk han og hun, hvilket er i overensstemmelse med det binære kønssystem. Flere og flere, særligt blandt unge, ønsker imidlertid andre pronomener, fordi de ikke kan se sig selv inden for det binære kønssystem.³ Andre pronomener kan være hen, den eller de.

Pronomenet er kun aktuelt, når man taler *om* en person, ikke når man taler *med* en person – så bruger man "du" uanset hvilket pronomen, personen foretrækker.

Spørgsmål til refleksion

- Overvej hvilke antagelser om og forventninger til henholdsvis pigers og drenge seksuelle adfærd, liv og præferencer. Hvordan er de ens, og hvordan er de forskellige? Hvordan kommer dine antagelser og forventninger til udtryk i seksualundervisningen?
- Overvej hvilke kønnede praksisser og sprogbrug, der er på din skole? Og hvad I kan gøre for at ændre på det?
- Er det praksis på jeres skole at lave kønsopdelt undervisning, kønsopdelte fødselsdage, arrangementer m.m. Hvad kan I gøre for de elever, der evt. kommer i klemme i det?

Til videre læsning og inspiration

² Her er en lille film, der forklarer dette med "Genderbread figuren": <https://www.youtube.com/watch?v=-cdsGFnNp6Q>

³ Se Sexus-undersøgelsen, Frisch m.fl. 2019: "Sex I Danmark - nøgletal fra projekt Sexus 2017-2018" s. 277

- Dobel, E. M., & Vittrup, B. Hvorfor og hvordan køn er et fælles, fagligt og didaktisk anliggende I: Unge pædagoger, Tema: Køn og pædagogik (s. 53-58) Marts 2019.
- Lodahl, Mads Ananda: Upassende Opførsel. Solidaritet 2018
- Gundersen, Mette de la Motte og Roien, Line Anne: Normkritisk seksualundervisning. I: Roien, Graugaard og Simovska (red.): Seksualitet, skole og samfund. Kritiske perspektiver på seksualundervisning, Hans Reitzels Forlag 2018
- Nørgaard, Cecilie: Han, hun, hen - opdrag til ligestilling og mangfoldighed, Gyldendal 2021
- Madsen, Karen Liebing m.fl.(2022):Normkritik i pædagogisk praksis. Hans Reitzels Forlag

Materialer og hjemmesider

- Børns Vilkår. Analysenotat om henvendelser til Børnetelefonen omhandlende kønsidentitet og seksuel orientering. 2021: <https://bornsvilkar.dk/nyheder/flere-samtaler-paa-boernetelefonen-om-koensidentitet-og-seksuel-orientering/>
- EMU: Undervisningsministeriets materialer og ressourcer til at arbejde med LGBTI+ i skolen: <https://emu.dk/grundskole/sundheds-og-seksualundervisning-og-familiekundskab/koen-krop-og-seksualitet/materialer>
- LGBT Danmarks undervisningstilbud og undervisningsmaterialer: <https://larmlgbt.dk/>
- LGBT Danmark. (2016). *Online LGBTQ+ ordbog – komplet begrebsliste*. Lokaliseret 13/05-2021 på: <http://lgbt.dk/online-lgbt-ordbog-komplet-begrebsliste/>
- Normstormerne: www.normstormerne.dk
- Sex & Samfund: www.underviserportal.dk
- Bryt: et normkritisk materiale: <https://rfslungdom.se/bryt/>